

XXI століття характеризується стрімким зростанням туристського руху, котрий за обсягами доходів випередив такі провідні галузі як нафтовидобування та автомобілебудівну. Щорічні доходи від міжнародного туризму становлять близько 500 млрд. дол. За рахунок зростання добробуту населення та відкритості міжнародних кордонів, доступності інформації, кількість подорожуючих збільшується щорічно на 5-7% та становить 700 млн. чол. За офіційними прогнозами до 2020 року доходи від туристичної сфери досягнуть 3 трлн.дол. [2,с.191]. Згідно статистичних даних Всесвітньої організації туризму на туризм припадає близько 7% усіх світових інвестицій, 12% валового світового продукту, котрі приносить понад 5% усіх податкових надходжень.

Привабливість розвитку туристичної сфери зумовлена високою рентабельністю галузі, котра характеризується коротким терміном окупності, необхідністю незначних у порівнянні з промисловістю капіловкладень, динамічним зростанням попиту. Поява високорозвинених туристичних комплексів сприяє розвитку не лише інфраструктури держави, а саме – створенню нових підприємств торгівлі, закладів харчування та проживання туристів, удосконалення систем комунікацій, розвитку транспортної, будівельної галузей, збільшенню виробництва різноманітних товарів та послуг, а й дає змогу вирішити питання зайнятості населення та збільшення платоспроможності попиту. Згідно економічних розрахунків створення одного робочого місця в сфері туризму в 20 разів менша, ніж у промисловості. Від функціонування туризму безпосередньо залежить життєдіяльність більше 40 галузей економіки України та близько 10-15% її населення [3].

1. Ткаченко Т.І. *Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу* / Ткаченко Т.І. – 2-ге вид., випр. та доповн. – К.: Київ. Нац. Торг. – екон. ун-т, 2009. – 463с.; 2. Бороденко Л.І. *Улучшение качества гостиничных услуг* / Бороденко Л.И. – *Культура народов Причерноморья*. – 2002. – № 34. –191 с.; 3. Пахля А. “Розвиток сфери туризму визнаний державою одним із пріоритетних напрямків діяльності” [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://debaty.org/ua/article/tourism_deb/tourism_mnenie/403.html.

М.І. Бублик

Національний університет “Львівська політехніка”

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКИДАМИ ТА ЗАБРУДНЕННЯМ ДОВКІЛЛЯ: ІННОВАЦІЙНА ПАСТКА

© Бублик М.І., 2011

У теорії інституційних пасток відводиться особливе місце аналізу інноваційних рішень. Саме інноваційні рішення, які мають характер радикальності, найчастіше сприяють виникненню інноваційних пасток. Сьогодні є крилатим вислів П. Хейне про те, що найшкідливішим є зовсім не невігластво, а знання неймовірної кількості речей, які насправді невірні. Серед цієї сили-силенної невірних речей є вчення про ідеальну централізовану економіку та про спонтанний розвиток ефективної ринкової економіки. Тому це зумовлює потребу в оптимальному поєднанні державного управління з ринковим механізмом, що набуває особливої актуальності за умов прийняття інноваційних рішень щодо державного регулювання природоохоронних процесів.

Аналізуючи праці відомого англійського економіста А.С.Пігу [1,2], видані майже сто років тому, бачимо, що відповідальність за екологічні наслідки від господарської діяльності підприємства і далі перекладають на державу, мотивуючи це її обов'язком забезпечувати громадян конституційним правом на безпечне довкілля. Розробка ефективної системи квотування викидів та скидів забруднюючих речовин безпосередньо пов'язана із пошуком дієвих інноваційних інструментів природоохоронних механізмів.

Вагомий внесок у процес дослідження квотування зробили првідні вчені-економісти Д. Бріто, О.Д. Василик, Г.Х. Гайєр, О.Л. Данилишин, Дж.К. Девіс, Дж.Х. Дейлс, Б.М. Кашенко, Р. Керл, Я. Мазурек, Дж.А. Пітеркін, Т. Стернер, Т.Х. Тітенберг, Ю.М. Хвесик, Є.В.Хлобистов.

Важливу роль ринкових інструментів у справі скорочення викидів підтвердили лідери Великої Вісімки на щорічній Саміті у 2008 році. Такі ринкові механізми як торгівля квотами на викиди всередині та між країнами, податкові стимули, збори і споживче маркування можуть створити середовище впливу на приватний сектор економічними стимулами. Також вони визнали, що з їх допомогою можна ефективно скоротити викиди і стимулювати довгострокові інновації [3].

На сьогодні існуюча податкова система України не може відзначитись збалансованістю, прозорістю та відсутністю стимулів для підживлення тіньової економіки, зокрема в галузях із вагомою часткою зарплати до ціни продукції. Разом з тим, податки за використання природних ресурсів та забруднення є досить низькими, що призводить до марнотратства ресурсів і збільшення відходів.

Важливим інноваційним рішенням є проведення еколого-економічних заходів щодо торгівлі квотами на викиди та екологічної податкової реформи, серед яких реформа, спрямована на одночасне створення робочих місць і збереження довкілля перенесе базу оподаткування з доходу та фонду зарплати на споживання природних ресурсів та шкідливі викиди. Це дозволить одночасно збільшувати заробітну плату відповідно до економічного розвитку та стимулювати інвестиції в інноваційні технології, а також досягти зменшення витрат природних ресурсів за рахунок зменшення матеріалоемності виробництва та затрат енергії зокрема, таким чином суттєво зменшити кількість шкідливих викидів та відходів [4].

Серед важливих інноваційних заходів, здійснюваних органами місцевого самоврядування [5, 6], є стимулювання раціонального використання природних ресурсів за рахунок надання депозитів стосовно природокористування на пільгових умовах, а також можливості отримання ресурсів під заставу, лізинг устаткування та техніки щодо вирішення екологічних проблем; розробка компенсаційних механізмів, при врахуванні в інвестиційних зобов'язаннях витрат на проведення очисних робіт довкілля, забрудненого внаслідок виробничої чи військової діяльності.

Вагомими інноваційними рішеннями, реалізованими на практиці [5, 6], є надання 1) податкових пільг для підприємств, які забезпечують створення інфраструктури роздільного сортування, збору, утилізації і переробки відходів, використовують продукцію, отриману із вторинної сировини та здійснюють повторне використання тари та упаковки з екологічно безпечних матеріалів, дотримуються екологічних принципів на всіх стадіях життєвого циклу продукції, переходять на маловідходні, ресурсо- та енергозберігаючі технології, інвестують в розвиток “чистих виробництв” та “екологічно безпечної продукції” і впроваджують новітні технології для повнішого видобування сировини в процесі розробки родовищ корисних копалин; 2) звільнення від податків фондів охорони навколишнього природного середовища та добровільних внесків на екологічні потреби. Також слід приділити увагу контролю за дотриманням законодавства і підвищенню відповідальності за його порушення підприємствами, а саме необхідно: 1) встановити збір за спеціальне використання природних ресурсів, за забруднення навколишнього середовища, а також за погіршення якості природних ресурсів у результаті володіння ними та користування; 2) збільшити штрафи при скидах неочищених промислових стічних вод і за порушення правил користування водними об'єктами, за користування природоохоронними землями, будова яких була здійснена із порушенням чинного законодавства; 3) посилити моніторинг і ввести підвищені штрафні платежі за понадлімітне забруднення.

Крім цього при кожному інноваційному перетворенні держава зобов'язана здійснювати прогнозування з метою уникнення можливих інноваційних пасток. Ці заходи слід залучити до складу механізмів як державного регулювання, так і реформування природоохорони і природокористування.

Серед головних небезпек під час здійснення реформи є перетворення перехідних норм у постійно діючі та неефективні в довгостроковій перспективі. Щоб запобігти появі інноваційних пасток, слід з самого початку планувати поступовий демонтаж неефективних в довгостроковій перспективі норм, рішень, заходів, тобто формувати механізми їхнього власного автоматичного скасування. Найважливішим універсальним принципом є підтримка розмаїття інноваційних форм

та створення інноваційної рівноваги, оскільки не завжди можливо спрогнозувати ефективність тієї чи іншої норми в довгостроковій перспективі. Чим різноманітніше інноваційне середовище, тим більше можливостей для виходу з інноваційних пасток.

Таким чином, найважливішим принципом державного регулювання в галузі охорони довкілля є оптимальне співвідношення стимулюючих та контролюючих механізмів на основі застосування інноваційних технологій з залученням як державних, так і недержавних джерел інвестування.

1. Pigou A.C. Mr. J.M. Keynes' General Theory of Employment, Interest and Money // *Economica*, N.S. – 1936, V. 3(10), P. 115-132. 2. Palmer K., Walls M. Extended product responsibility: an economic assessment of alternative policies // <http://www.rff.org/documents/RFF-DP-99-12.pdf> 3. G8 Hokkaido Toyako Summit Leaders Declaration // http://www.mofa.go.jp/policy/economy/summit/2008/doc/doc080714_en.html 4. Вовк В. Гаврилишин Б. Стратегія сталого розвитку та європейська модель “еко-соціальної ринкової економіки” як основа конкурентоздатності України в сучасну епоху // <http://clubofrome.org.ua/corweb/Article/1/> 5. Київська міська програма охорони навколишнього природного середовища // <http://www.kmv.gov.ua/divinfo.asp?Id=21879> 6. Стратегія національної економічної політики на 2010-2020 роки // http://www.ueplac.kiev.ua/downloads/outputs/output_00331.pdf

М.І. Бублик, Р.М. Дякунчак
Національний університет “Львівська політехніка”

ЕКОЛОГІЧНЕ СТРАХУВАННЯ ЯК ПРІОРИТЕТ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

© Бублик М.І., Дякунчак Р.М., 2011

Сьогодні існуюча інфраструктура державного управління у сфері охорони довкілля та регулювання природокористування характеризується відсутністю чіткого розмежування природоохоронних та господарських функцій; несформованістю інститутів громадянського суспільства; нерозумінням пріоритетів та переваг сталого розвитку та недотриманням природоохоронного законодавства.

Структура національної економіки України відзначається високою часткою ресурсо- та енергоємних галузей, зношеність основних фондів промислової і транспортної інфраструктури, що формує серйозні екологічні проблеми, які часто призводять до виникнення надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру.

Ресурси, що сьогодні витрачаються нашою державою на ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, на кілька порядків перевищують видатки, що виділяються на забезпечення техногенної та природної безпеки. Це є вагомим деструктивним національної економіки України.

Екологічне страхування є одним із тих видів страхування цивільної відповідальності власників або користувачів об'єктів підвищеної екологічної небезпеки у зв'язку з ймовірним аварійним забрудненням ними навколишнього природного середовища та спричиненням шкоди життєво важливим інтересам третіх осіб, яке передбачає часткову компенсацію шкоди, завданої потерпілим.

Прийнятий в грудні 2010 року Закон України “Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року” [1] серед пріоритетів підвищення конкурентоспроможності господарського комплексу країни виділяє запровадження сучасних методів управління техногенними і природними ризиками. Вже майже 15 років тому в Україні був створений Європейський центр техногенної безпеки (TESEC), метою якого є об'єднання,